CZU: 343.61:343.98 DOI: https://doi.org/10.67457/lv26.2.14

Vladimir CHIRONACHI[1]
chironachi@yahoo.com

INFRACȚIUNEA DE OMOR CA ELEMENT AL NEDEMNITĂȚII SUCCESORALE: ASPECTE JURIDICO-PENALE ȘI CRIMINALISTICE

***Abstract**: Studiul are ca obiect infracțiunea de omor privită în calitate de temei al nedemnității succesorale, subiect situat la intersecția dreptului civil, dreptului penal și criminalisticii. Articolul 2169 alin. (1) lit. a) din Codul civil al Republicii Moldova descrie fapta în materialitatea ei, fără a pretinde o condamnare penală prealabilă, soluție care se îndepărtează de modelul românesc și transferă instanței civile sarcina de a constata existența unei fapte penale. Obiectivele urmărite constau în determinarea sferei încadrărilor juridico-penale acoperite de acest temei, în clarificarea incidenței lui asupra formelor de participație penală, în analiza mecanismului de constatare judiciară a faptei și în conturarea unei caracteristici criminalistice a omorului săvârșit din interes succesoral. Rezultatele cercetării arată că: temeiul acoperă toate modalitățile intenționate de suprimare a vieții, fiind excluse faptele din imprudență și cele praeterintenționate; formularea legală, construită în jurul verbului „a omorî", nu exprimă neechivoc soluția doctrinară potrivit căreia moștenitorul este nedemn, indiferent de forma participației; în configurația criminalistică tipică a omorului determinat de interesul patrimonial succesibilul apare cel mai frecvent în calitate de organizator ori instigator, iar nu de autor material. Implicațiile teoretice privesc raportul dintre calificarea penală și temeiul civil, iar cele practice, dependența eficacității sancțiunii civile de calitatea investigării criminalistice a faptei. Așadar, se propune completarea articolelor 2169, 2170 și 2178 din Codul civil al Republicii Moldova.*

***Cuvinte-cheie:** caracteristică criminalistică, constatare judiciară, expertiză medico-legală, latență infracțională, moștenire legală, nedemnitate succesorală, omor, participație penală.*

THE OFFENCE OF MURDER AS AN ELEMENT OF SUCCESSORAL UNWORTHINESS: CRIMINAL-LAW AND FORENSIC ASPECTS

***Abstract:** The subject of this study is the offence of murder viewed as a ground for successoral unworthiness, a topic situated at the intersection of civil law, criminal law and forensic science. Article 2169(1)(a) of the Civil Code of the Republic of Moldova describe s the act in its materiality, without requiring a prior criminal conviction, a solution which departs from the Romanian model and transfers to the civil court the task of establishing the existence of a criminal offence. The objectives pursued consist in determining the range of criminal-law classifications covered by this ground, in clarifying its incidence upon the forms of criminal participation, in analysing the mechanism of*

[1] **Asistent universitar, Facultatea Drept și Administrație Publică, Universitatea Tehnică a Moldovei (ROR: https://ror.org/02b82hk77), e-mail: rectorat@adm.utm.md; e-mail: chironachi@yahoo.com, ORCID ID: https://orcid.org/0009-0006-9101-5153**

judicial finding of the act, and in outlining a forensic characterisation of homicide committed out of successoral interest. The findings show that the ground covers all intentional forms of taking life, while negligent and praeterintentional acts are excluded; that the statutory wording, built around the verb to kill, does not unequivocally express the doctrinal solution according to which the heir is unworthy regardless of the form of participation; and that, in the typical forensic configuration of homicide determined by patrimonial interest, the heir most frequently appears as organiser or instigator rather than as material perpetrator. The theoretical implications concern the relationship between criminal classification and the civil ground, while the practical ones concern the dependence of the effectiveness of the civil sanction upon the quality of the forensic investigation. Amendments to Articles 2169, 2170 and 2178 of the Civil Code are proposed.

Keywords: *forensic characterisation, judicial finding, forensic medical expertise, criminal latency, legal succession, successoral unworthiness, murder, criminal participation.*

1. INTRODUCERE

Pentru ca o persoană să vină la moștenire nu este suficient să dispună de capacitate succesorală și de vocație succesorală concretă, căci ea trebuie să întrunească și o condiție negativă, să nu fie nedemnă[1]. Dacă primele două condiții sunt calificate drept pozitive, nedemnitatea succesorală este reținută ca o condiție negativă: succesibilul cu capacitate și vocație succesorală trebuie să nu fie nedemn. Nedemnitatea constituie sancțiunea civilă prin care moștenitorul vinovat de o faptă gravă față de cel care a lăsat moștenirea ori față de memoria acestuia este decăzut din dreptul de a-i culege patrimoniul, inclusiv din rezerva la care ar fi avut dreptul, fundamentul instituției fiind exprimat de adagiul *nemo ex delicto suo commodum capere debet*[2].

Obiectul prezentei cercetări îl constituie primul și cel mai grav dintre temeiurile enumerate la art. 2169 alin. (1) CC RM, respectiv cel prevăzut la lit. a): succesibilul l-a omorât pe cel care a lăsat moștenirea ori a săvârșit o tentativă de a-l omorî[3]. Subiectul cercetării este raportul dintre calificarea juridico-penală a faptei de omor și mecanismul civil de operare a nedemnității, precum și exigențele probatorii pe care acest raport le generează.

Actualitatea temei decurge, în primul rând, din transformările succesive ale reglementării. Sub imperiul art. 1434 CC RM, în vigoare între anul 2003 și 1 martie 2019, nedemnitatea era o sancțiune cu aplicare restrânsă, care viza un număr limitat de fapte grave și care includea și ipoteza neexecutării obligației de întreținere dintre copii și părinți. Reforma din anul 2019 a repoziționat instituția la art. 2169[4]-2170, a clarificat și a extins lista temeiurilor și a subliniat că nedemnitatea operează numai în temeiul unei hotărâri judecătorești, transformând-o dintr-o sancțiune cu conotații morale într-o sancțiune civilă aplicabilă exclusiv în urma unui proces echitabil. Ulterior, prin Legea nr. 251/2025 au fost rescrise art. 2170 și 2174, au fost abrogate art. 2171 și 2172, iar înlăturarea nedemnității a fost repoziționată la art. 2173[5].

---

[1] Cazac O. Drept civil. Moștenirea. Chișinău: Editura Animus, 2022, p. 75.

[2] Deak Fr., Popescu R. Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală. București: Editura Universul Juridic, 2025, p. 99.

[3] Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75.

[4] A se vedea: Chironachi V. Istoricul dezvoltării moștenirii legale în Republica Moldova. În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ, ediția a 9-a, Cahul, 2024, p. 55-59; Chironachi V. Analiza instituției succesiunii și a condițiilor necesare pentru a putea moșteni în Republica Moldova. În: Buletinul științific al USC „B. P. Hasdeu", Seria „Științe sociale", nr. 2(6), 2017, p. 156-167.

[5] Legea nr. 251 din 10 iulie 2025 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2025, nr. 417-419.

În al doilea rând, actualitatea temei este determinată de o particularitate a tehnicii de redactare adoptate de legiuitorul autohton. Spre deosebire de art. 958 din Codul civil al României, care se referă expres la „persoana condamnată penal pentru săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe cel care lasă moștenirea”[6], art. 2169 alin. (1) lit. a) CC al Republicii Moldova descrie fapta în materialitatea ei, fără a condiționa sancțiunea civilă de existența unei condamnări. Consecința este că instanța civilă poate fi chemată să constate ea însăși săvârșirea unui omor, operațiune care presupune atât o calificare aparținând dreptului penal, cât și aprecierea unui material probator de natură criminalistică.

Gradul de cercetare a subiectului relevă o compartimentare accentuată a literaturii de specialitate. Doctrina civilă autohtonă și cea românească au examinat sistematic nedemnitatea succesorală sub aspectul naturii sale juridice, al temeiurilor și al efectelor pe care le produce[7], tratând însă temeiurile ca pe un dat normativ și rezervând un spațiu redus problemei modului în care fapta ce constituie temei urmează a fi probată. La rândul ei, literatura criminalistică a analizat aprofundat metodica investigării infracțiunilor de omor, caracteristica lor criminalistică și tactica acțiunilor de urmărire penală[8], fără a examina însă consecințele civil-succesorale ale rezultatelor acestei investigații. Nu am identificat studii care să abordeze punctul de intersecție dintre cele două materii.

Premisa de la care pornim este aceea că un temei de nedemnitate formulat prin referire la o faptă penală nu poate fi analizat complet prin instrumentele exclusive ale dreptului civil. Tendința manifestată de legiuitorul autohton de a descrie fapta, nu de a trimite la o condamnare, sporește, nu diminuează, relevanța instrumentarului criminalistic pentru dreptul succesoral.

Ipoteza de cercetare pe care o testăm este următoarea: formularea art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM, construită în jurul verbului „a omorî”, nu acoperă neechivoc configurația criminalistică tipică a omorului determinat de interesul succesoral, aceea în care succesibilul acționează în calitate de organizator ori instigator, iar nu de autor material. Eficacitatea practică a acestui temei depinde în mod determinant de calitatea investigării criminalistice a faptei.

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE

Cercetarea are caracter normativ-doctrinar și interdisciplinar, îmbinând metode generale și speciale de cunoaștere științifică. Metoda logico-juridică a fost aplicată pentru analiza structurii normei de la art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM, pentru descompunerea ei în condiții de aplicare și testarea admisibilității unei interpretări extensive. Metoda sistemică a servit la corelarea normelor civile cu cele penale și procesuale, întrucât temeiul analizat nu poate fi determinat decât prin raportare la Codul penal, iar mecanismul său de operare, decât prin raportare la Codul de procedură civilă și la Codul de procedură penală.

Metoda comparativă a fost aplicată prin raportare la dreptul românesc, ales ca sistem de referință pentru proximitatea sa istorică, lingvistică și conceptuală față de dreptul Republicii Moldova, precum și pentru împrejurarea că reglementarea românească a optat pentru o tehnică de redactare opusă celei moldovenești. Metoda istorică a permis recon-

[6] Codul civil al României. Legea nr. 287/2009. Republicat în: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2011, nr. 505.

[7] Chibac Gh. ș.a. Drept civil. Contracte și succesiuni. Ediția a IV-a. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 414-420; Stoica V., Dragu L. Moștenirea legală. București: Editura Universul Juridic, 2022, p. 75-95.

[8] Gheorghiță M. Tratat de criminalistică. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2017, p. 755; Doraș S. Criminalistica. Chișinău: Editura Cartea Juridică, 2011, p. 535-542.

stituirea evoluției temeiului de la art. 1434 CC RM la actuala redacție a art. 2169 CC RM.

Metoda modelării criminalistice a fost utilizată la conturarea configurației tipice a omorului săvârșit din interes succesoral, prin valorificarea elementelor consacrate ale caracteristicii criminalistice a infracțiunii, modul de comitere, persoana făptuitorului, datele despre victimă, mecanismul de formare a urmelor, circumstanțele de loc și de timp, motivul și obiectul probatoriului. Baza normativă a cercetării este constituită din Codul civil al Republicii Moldova, în redacția rezultată din Legea nr. 251/2025, Codul penal, Codul de procedură penală și Codul de procedură civilă ale Republicii Moldova, precum și din Codul civil al României. Baza teoretică este alcătuită din lucrări de drept succesoral aparținând doctrinei moldovenești și românești, din tratate și studii de criminalistică și de drept penal special, precum și din publicații consacrate metodicii investigării infracțiunilor de omor.

Lista abrevierilor
alin. - alineatul;
art. - articolul;
CC RM - Codul civil al Republicii Moldova;
CC RO - Codul civil al României;
CP RM - Codul penal al Republicii Moldova;
CPC RM - Codul de procedură civilă al Republicii Moldova;
CPP RM - Codul de procedură penală al Republicii Moldova;
lit. - litera;
MO - Monitorul Oficial;
p. - pagina;
pct. - punctul;
RM - Republica Moldova;
RO - România.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBȚINUTE

3.1. Natura juridică a nedemnității succesorale și locul temeiului întemeiat pe omor

Pentru ca o persoană să vină la moștenire în temeiul legii nu este suficient ca ea să aibă vocație succesorală generală și concretă, fiind necesar să întrunească și o condiție negativă, și anume să nu fie nedemnă. Dacă primele condiții, capacitatea și vocația succesorală, sunt calificate drept condiții pozitive, nedemnitatea este reținută ca o condiție negativă[9]. Determinarea naturii juridice a acestei condiții negative nu constituie un simplu exercițiu de clasificare doctrinară: de ea depind regimul probator al faptei, momentul și modul în care sancțiunea operează, sfera persoanelor pe care le afectează și admisibilitatea unei interpretări extensive a temeiurilor. Fiecare dintre aceste consecințe se răsfrânge direct asupra temeiului bazat pe omor, care formează obiectul prezentului studiu.

Calificarea naturii juridice a nedemnității a suscitat trei orientări doctrinare. O primă orientare, susținută în doctrina românească clasică, o califică drept incapacitate succesorală specială, nedemnul fiind privit ca lipsit de aptitudinea de a moșteni de la persoana față de care a săvârșit fapta. Orientării i s-a opus, pe bună dreptate, observația că incapacitatea privește o condiție obiectivă, inexistența persoanei la data deschiderii moștenirii ori o îngrădire generală a aptitudinii de a moșteni, în timp ce nedemnitatea sancționează o conduită culpabilă determinată; incapacitatea operează *erga omnes*, pe când nedemni-

[9] Cazac O. Op. cit., p. 75-77.

tatea produce efecte relative, exclusiv în privința moștenirii persoanei prejudiciate. Cea de-a doua orientare o consideră drept sancțiune civilă cu caracter punitiv, iar a treia, preferată de doctrina națională recentă, o tratează ca decădere din dreptul subiectiv de a moșteni[10].

Terminologia legală actuală susține ultima orientare: denumirile marginale ale art. 2170 și 2174 CC RM se referă expres la decăderea din dreptul de moștenire a moștenitorului nedemn. Ultimele două calificări nu sunt însă incompatibile, ci descriu instituția din unghiuri complementare: decăderea desemnează mecanismul tehnic prin care se produce efectul de stingere a unei vocații succesorale deja dobândite prin efectul legii, iar sancțiunea civilă exprimă funcția pe care acest mecanism o îndeplinește, respectiv reprimarea unei conduite reprobabile. Ambele converg spre aceeași consecință metodologică decisivă pentru studiul de față, fiind vorba despre o normă care restrânge un drept patrimonial, enumerarea temeiurilor de la art. 2169 CC RM este de strictă interpretare, iar analogia este interzisă.

Din oricare dintre aceste calificări decurg trăsăturile constante ale nedemnității[11], relevante pentru analiza care urmează. În primul rând, sancțiunea se aplică numai pentru faptele expres și limitativ prevăzute de lege, orice altă faptă, oricât de gravă, neputând atrage decăderea. În al doilea rând, ea operează exclusiv în baza hotărârii instanței de judecată prin care se constată circumstanța ce constituie temei de nedemnitate. În al treilea rând, nedemnul trebuie să fi săvârșit fapta cu discernământ, persoana lipsită de discernământ neputând fi considerată nedemnă. În al patrulea rând, nedemnitatea nu poate fi invocată decât după deschiderea moștenirii celui față de care au fost comise faptele. În al cincilea rând, ea poate fi invocată de orice persoană interesată. În fine, fiind o sancțiune, se aplică și produce efecte doar în privința autorului faptei, iar domeniul ei de aplicare nu poate fi extins la alte moșteniri, nedemnul fiind înlăturat numai de la moștenirea persoanei față de care a săvârșit fapta[12]. Această din urmă trăsătură conferă nedemnității efecte relative.

Fiind o sancțiune întemeiată pe vinovăție, nedemnitatea presupune ca moștenitorul să fi acționat cu discernământ, în lipsa căruia nu poate fi vorba de vinovăție. Întrucât este vorba despre săvârșirea de fapte, iar nu de încheierea de acte juridice, se aplică regulile privitoare la discernământul necesar pentru angajarea răspunderii civile delictuale. Atunci însă când nedemnitatea implică o condamnare penală, se aplică regulile atragerii la răspundere penală, guvernate de dreptul penal: prin sentința de condamnare rămasă definitivă inculpatul este recunoscut vinovat de fapta săvârșită, iar latura subiectivă a infracțiunii urmează a fi întotdeauna intenția[13]. Această din urmă precizare anunță problema centrală a temeiului întemeiat pe omor, examinată în paragrafele următoare: raportul dintre calificarea penală a faptei și constatarea ei de către instanța civilă.

Din natura de sancțiune personală a nedemnității decurge și regimul ei în raport cu terții și cu descendenții nedemnului. Faptul că sancțiunea lovește numai persoana autorului, fără a se extinde, ca regulă, asupra celor care moștenesc în nume propriu alături de el ori în locul său, constituie o consecință directă a calificării reținute, iar tensiunea dintre acest caracter personal și situația descendenților care nu pot veni la moștenire decât prin reprezentare, este una dintre problemele nesoluționate ale reglementării în vigoare.

Temeiul prevăzut la art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM ocupă, în cadrul enumerării legale,

[10] Chibac Gh. ș.a. Op. cit., p. 415-416.
[11] A se vedea: Chironachi V. Principles Governing Legal Inheritance in the Current Regulations of the Civil Code of the Republic of Moldova. În: Journal of Law and Public Administration, 2025, p. 27-36.
[12] Deak Fr., Popescu R. Op. cit., p. 99-101.
[13] Cazac O. Op. cit., p. 77.

o poziție distinctă. Art. 2169 CC RM reglementează cinci temeiuri, grupate în două alineate. Patru dintre acestea, prevăzute la alin. (1), descriu fapte îndreptate împotriva celui care a lăsat moștenirea ori împotriva voinței sale testamentare: omorul ori tentativa de omor (lit. a)); împiedicarea intenționată și ilegală a întocmirii sau revocării unei dispoziții testamentare (lit. b)); determinarea, prin dol sau violență, la întocmirea ori revocarea unei asemenea dispoziții (lit. c)); ascunderea, alterarea, distrugerea ori falsificarea intenționată și ilegală a testamentului (lit. d)). Al cincilea temei, prevăzut la alin. (2), vizează o stare juridică din materia dreptului familiei, decăderea părintelui din drepturile părintești în privința copilului defunct, nerepusă până la data deschiderii moștenirii.

Sistematizarea acestor temeiuri relevă un dezechilibru structural al reglementării. Trei dintre cele cinci cazuri, lit. b), c) și d), protejează libertatea și integritatea dispoziției testamentare, abordând-o din trei unghiuri complementare: obstrucționarea actului, viciereа consimțământului testatorului și alterarea materială a înscrisului. Un al patrulea caz sancționează o stare juridică preexistentă deschiderii moștenirii. Viața celui care a lăsat moștenirea este, în schimb, protejată de un singur temei, formulat printr-un verb unic „a omorî". Acolo unde legiuitorul a multiplicat ipotezele pentru a acoperi exhaustiv o valoare de ordin patrimonial, el a recurs, în privința celei mai importante valori ocrotite, la o formulare unică și de strictă interpretare. Această disproporție nu este un simplu accident de tehnică legislativă, ci sursa dificultăților analizate în continuare.

Temeiul bazat pe omor prezintă, în plus, două particularități proprii. Prima este aceea că el asimilează tentativa faptei consumate, fiind singurul dintre cele cinci care produce acest efect; celelalte pretind fapte consumate[14]. A doua, cu consecințe mult mai însemnate, este aceea că el reclamă, pentru constatarea acesteia, un demers probatoriu calitativ diferit de cel pe care îl presupun celelalte temeiuri. Faptele îndreptate împotriva testamentului lasă, de regulă, urme documentare, un înscris alterat, un testament ascuns, împrejurări atestate de notar sau de martori, susceptibile de o probațiune relativ accesibilă instanței civile. Fapta îndreptată împotriva vieții presupune, dimpotrivă, stabilirea cauzei morții, a mecanismului de producere a leziunilor și a legăturii de cauzalitate, adică un demers de natură criminalistică și medico-legală care excedează instrumentarul obișnuit al procesului civil. Această asimetrie probatorie, iar nu numai formularea restrictivă a temeiului, explică de ce nedemnitatea întemeiată pe omor rămâne, în practică, cea mai dificil de valorificat dintre toate.

3.2. Sfera noțiunii de omor în sensul art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM

Determinarea sferei faptelor acoperite de temeiul analizat presupune elucidarea prealabilă a unei chestiuni de metodă: la ce anume trimite verbul „a omorî" utilizat de legiuitorul civil. Două lecturi sunt, în principiu, posibile. Potrivit primei, textul ar desemna o încadrare juridico-penală determinată, respectiv infracțiunea de omor prevăzută la art. 145 CP RM, cu excluderea celorlalte infracțiuni contra vieții. Potrivit celei de-a doua, textul ar descrie fapta în materialitatea ei, și anume suprimarea intenționată a vieții altuia, indiferent de încadrarea pe care i-o dă legea penală. Considerăm că se impune cea de-a doua lectură. Art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM nu conține nicio trimitere la un articol din Codul penal și nu pretinde, spre deosebire de modelul românesc, o condamnare penală, ci descrie o conduită. O normă care descrie fapta, iar nu care trimite la calificarea ei, trebuie interpretată prin raportare la conținutul faptic al conduitei, iar nu la eticheta juridică ce i se atribuie într-o altă ramură de drept.

Consecința acestei lecturi este că în domeniul de aplicare al temeiului intră toate

[14] Cazac O. Op. cit., p. 78.

modalitățile intenționate de suprimare a vieții persoanei. Este vorba, în primul rând, despre omorul intenționat prevăzut la art. 145 CP RM[15], atât în varianta-tip, cât și în variantele agravate de la alin. (2). Intră, de asemenea, în sfera temeiului omorul săvârșit în stare de afect (art. 146 CP RM) și pruncuciderea (art. 147 CP RM). Aceste două incriminări beneficiază de un regim sancționator atenuat, justificat de starea psihoemoțională specială a făptuitorului, provocarea din partea victimei, în primul caz, respectiv starea de tulburare fizică sau psihică a mamei, în cel de-al doilea. Împrejurările atenuante privesc însă individualizarea răspunderii penale, iar nu caracterul intenționat al faptei, care rămâne o suprimare voită a vieții. Prin urmare, ele nu înlătură incidența sancțiunii civile. Soluția contrară ar conduce la rezultatul inacceptabil ca succesibilul care și-a ucis intenționat ascendentul, într-o stare de afect provocată chiar de acesta din urmă, să își păstreze integral vocația succesorală la moștenirea victimei.

Rămân, dimpotrivă, în afara sferei temeiului faptele săvârșite din imprudență ori praeterintenționat, lipsirea de viață din imprudență (art. 149 CP RM) și vătămarea intenționată gravă a integrității corporale care a provocat decesul victimei (art. 151 alin. (4) CP RM). În cazul celei din urmă, deși acțiunea de vătămare este intenționată, atitudinea făptuitorului față de urmarea mai gravă, decesul, îmbracă forma imprudenței, astfel încât fapta, în ansamblul ei, nu poate fi asimilată omorului intenționat. Soluția excluderii faptelor neintenționate este constantă în doctrina autohtonă: sancțiunea nedemnității se aplică doar pentru faptele săvârșite cu intenție, presupunându-se că moștenitorul a acționat cu discernământ, iar infracțiunile săvârșite din imprudență nu pot servi drept temei pentru invocarea nedemnității succesorale[16]. Ea corespunde fundamentului însuși al instituției: sancțiunea civilă se justifică prin caracterul reprobabil al conduitei, iar nu prin simplul rezultat letal, care poate surveni și fără o atitudine culpabilă gravă a succesibilului.

Din aceleași considerente, fapta comisă de o persoană aflată în stare de iresponsabilitate ori cu discernământ diminuat nu cade sub incidența nedemnității succesorale, lipsa discernământului excluzând vinovăția. Aceeași soluție se impune în ipoteza faptelor săvârșite în prezența unor cauze care înlătură caracterul penal al faptei. Astfel, succesibilul care l-a lipsit de viață pe cel care a lăsat moștenirea aflându-se în stare de legitimă apărare ori de extremă necesitate nu poate fi declarat nedemn: fiind o sancțiune, nedemnitatea presupune caracterul ilicit și culpabil al conduitei, iar cauzele care înlătură caracterul penal al faptei suprimă însuși temeiul sancțiunii civile.

Concluzia se impune deși, spre deosebire de lit. b) și d) ale aceluiași alineat, care conțin expres cerința caracterului „ilegal" ori „intenționat și ilegal" al faptei, textul lit. a) nu reia această cerință. Un argument *a contrario* întemeiat pe această tăcere a textului ar fi inadmisibil: el ar conduce la concluzia absurdă că poate fi declarat nedemn și cel care a suprimat viața defunctului în condiții pe care ordinea juridică le autorizează ca legitimă apărare. Cerințele intenției și ale caracterului ilicit trebuie, prin urmare, considerate subînțelese la lit. a), ele decurgând din natura de sancțiune a nedemnității, iar nu din formularea expresă a textului. De altfel, absența lor din redactarea lit. a) apare mai degrabă ca o inconsecvență de tehnică legislativă decât ca o opțiune deliberată a legiuitorului.

Se cuvine, în acest context, o distincție care prezintă o importanță deosebită pentru ipoteza analizată în prezentul studiu. Este necesar a deosebi între împrejurările care înlătură caracterul ilicit ori vinovăția faptei: legitima apărare, extrema necesitate, iresponsabilitatea și cele care împiedică numai tragerea la răspundere penală a făptuitorului

[15] Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.
[16] Cazac O. Op. cit., p. 77.

– decesul acestuia, amnistia, prescripția răspunderii penale, neîmplinirea vârstei răspunderii penale. Cele dintâi exclud nedemnitatea, întrucât suprimă însuși temeiul de fond al sancțiunii: fapta nu este ilicită ori autorul nu este vinovat. Cele din urmă nu o exclud: fapta își păstrează caracterul ilicit și culpabil, iar împiedicarea condamnării penale ține exclusiv de considerente procesuale ori de politică penală, străine de evaluarea civilă a conduitei. În aceste din urmă ipoteze, instanța civilă poate constata ea însăși circumstanța, în temeiul art. 2170 alin. (1) CC RM, soluție a cărei analiză o reluăm la § 4.4, întrucât ea constituie una dintre consecințele cele mai importante ale opțiunii legiuitorului moldovean de a descrie fapta, iar nu de a pretinde o condamnare.

Anumite variante agravate ale omorului prezintă, prin configurația lor faptică, o relevanță succesorală particulară, întrucât se plasează cu precădere în cercul persoanelor cu vocație la moștenire. Prima este omorul săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei, prevăzut la lit. n) alin. (2) art. 145 CP RM. În doctrina penală s-a subliniat, pe bună dreptate, că este oportună agravarea răspunderii pentru omorul săvârșit în acest scop, iar lipsa unei practici de aplicare a acestei norme nu înseamnă că ea ar fi inutilă, întrucât latența considerabilă a omorului săvârșit în prezența acestei agravante presupune că săvârșirea infracțiunii este oricând posibilă[17]. Agravanta este justificată de faptul că, în asemenea situații, victima este tratată ca un simplu bun, ca o veritabilă „bancă" de organe și țesuturi umane, fiind sacrificată în vederea prelungirii existenței unei alte persoane, considerată în mod arbitrar mai demnă de a trăi[18]. Ipoteza în care făptuitorul are, totodată, calitatea de succesibil al victimei nu este exclusă, iar latența ridicată a acestei categorii de fapte, examinată la § 4.5, se răsfrânge direct asupra posibilității de a activa temeiul civil de nedemnitate.

A doua variantă cu relevanță succesorală sporită este omorul săvârșit asupra unui membru de familie. Această ipoteză corespunde configurației relaționale care generează, prin însăși definiția ei, vocație succesorală, întrucât sfera membrilor de familie se suprapune în mare măsură peste primele două clase de moștenitori legali, descendenții, soțul supraviețuitor, părinții și ceilalți ascendenți privilegiați[19]. Rezultă că, în cazul acestei variante agravate, făptuitorul este, cu o probabilitate ridicată, chiar unul dintre moștenitorii chemați la succesiunea victimei, iar temeiul de nedemnitate devine, cel puțin teoretic, direct aplicabil.

A treia ipoteză, cu implicațiile cele mai însemnate pentru studiul de față, este omorul la comandă, în care se disociază persoana care urmărește folosul patrimonial de persoana care execută material fapta. Această disociere ridică problema formelor de participație penală și a modului în care ele se raportează la formularea art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM, problemă care formează obiectul paragrafului următor.

3.3. Incidența temeiului asupra formelor de participație penală

Chestiunea formelor de participație constituie punctul în care ambiguitatea formulării legale și configurația criminalistică a faptei se întâlnesc, generând problema centrală a prezentului studiu. Ea presupune a stabili dacă temeiul de nedemnitate operează numai

[17] Brînză S., Popov I. Omorul săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei: analiză de drept penal. În: Studia Universitatis Moldaviae. Științe sociale, nr. 3(133), 2020, p. 77-91.

[18] Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală", 2015, p. 293.

[19] A se vedea: Chironachi V. Clasele de moștenitori legali în noua reglementare a Codului civil. În: Tradiție și inovare în cercetarea științifică, ed. a 12-a, vol. II, Bălți, 2024, p. 95-103; Voicu A.-V., Chironachi V. Principiul venirii la moștenire în ordinea claselor în actuala reglementare a Codului civil al Republicii Moldova. În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ, ed. a 10-a, Cahul, 2024, p. 42-46.

împotriva autorului material al omorului ori și împotriva celorlalți participanți – organizator, instigator, complice, favorizator, care nu au executat ei înșiși acțiunea de suprimare a vieții.

Doctrina autohtonă răspunde afirmativ, susținând că moștenitorul este nedemn indiferent de rolul său în săvârșirea faptei care constituie temei de nedemnitate – autor, instigator, complice ori favorizator[20]. Soluția corespunde finalității instituției. Fundamentul nedemnității rezidă în incompatibilitatea morală dintre fapta îndreptată împotriva vieții defunctului și beneficiul patrimonial obținut ca urmare a decesului acestuia; or, această incompatibilitate este pe deplin prezentă și în cazul participanților secundari, ba chiar, în ipoteza analizată, ea este mai accentuată în privința instigatorului ori a organizatorului decât a autorului material, întrucât cel dintâi este acela care urmărește folosul succesoral, în timp ce cel din urmă acționează, de regulă, dintr-un mobil străin de moștenire.

Textul legal nu exprimă însă această soluție. Verbul „a omorî", atât în accepțiune comună, cât și în cea juridică, desemnează acțiunea proprie a autorului de a suprima viața altuia, iar nu contribuția de ordin intelectual ori accesoriu a instigatorului sau a complicelui. Extinderea temeiului la participanții secundari presupune, așadar, o interpretare care depășește sensul literal al normei. Or, potrivit celor arătate la § 4.1, normele care instituie decăderi din drepturi patrimoniale sunt de strictă interpretare, iar analogia este interzisă în această materie. Se conturează astfel o tensiune între soluția impusă de finalitatea instituției și cea rezultată din aplicarea riguroasă a regulilor de interpretare a normelor sancționatorii.

Dreptul comparat confirmă că această tensiune nu este inevitabilă, ci decurge dintr-o opțiune de redactare. Art. 958 CC RO recurge la formula „săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide", care acoperă neechivoc orice formă de participație, întrucât se raportează la infracțiune în ansamblul ei, noțiune ce include, potrivit dreptului penal, toate formele de contribuție la comiterea faptei, iar nu la acțiunea materială a autorului. Diferența dintre cele două reglementări nu ține, prin urmare, de o concepție diferită asupra fundamentului nedemnității, ci exclusiv de tehnica de descriere a faptei: legiuitorul român a definit temeiul prin raportare la infracțiune, în timp ce cel moldovean l-a definit printr-un verb de acțiune, cu o sferă semantică inevitabil mai restrânsă.

Miza practică a acestei ambiguități nu poate fi apreciată în abstract, ci numai prin raportare la configurația reală a faptei, astfel cum o relevă caracteristica ei criminalistică. Cercetările în materie arată că dorința de acaparare a bunurilor este, de regulă, prezentă în acțiunile celui care comite un omor la comandă ori din interes material, iar organizatorul, instigatorul și autorul unui asemenea omor pot acționa din motive diferite: în timp ce autorul material urmărește, de regulă, remunerația, organizatorul și instigatorul acționează în considerarea folosului patrimonial ori a altor interese proprii[21].

Aceleași cercetări arată că executarea materială a omorurilor la comandă este încredințată frecvent unor persoane care dispun de abilități specifice, persoane care au participat la conflicte armate, care au activat în forțele armate ori în organele de drept, sau care fac parte din mediul infracțional, adică unor persoane străine de cercul familial și succesoral al victimei[22]. Autorul material al unui asemenea omor nu are, prin urmare, vocație la moștenirea victimei, astfel încât aplicarea temeiului de nedemnitate împotriva lui ar fi, oricum, lipsită de obiect: neavând calitatea de succesibil, el nu poate fi decăzut dintr-un drept pe care nu îl are.

[20] Cazac O. Op. cit., p. 79; Chibac Gh. ș.a. Op. cit., p. 416.
[21] Jitariuc V., Aștefănesei Gh. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de omor, comise cu aplicarea armelor de foc. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu" din Cahul: Științe Sociale, vol. XIX, nr. 1, 2025, p. 88.
[22] Ibidem, p. 85.

Rezultă o constatare care privește însăși eficacitatea normei. În configurația criminalistică tipică a omorului determinat de interesul succesoral, persoana care urmărește beneficiul patrimonial și care are vocație la moștenire este tocmai succesibilul-organizator ori succesibilul-instigator, în timp ce acțiunea de suprimare a vieții este executată, contra remunerație, de o persoană lipsită de orice vocație succesorală. Aplicarea literală a art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM ar conduce astfel la un rezultat paradoxal: singura persoană împotriva căreia temeiul ar putea fi invocat cu folos, succesibilul, este exact aceea care nu l-a „omorât" ea însăși pe defunct, ci a determinat ori a organizat suprimarea vieții acestuia, în timp ce singura persoană care corespunde literei textului, autorul material, este exact aceea împotriva căreia sancțiunea este lipsită de obiect.

Astfel formulată, problema depășește planul teoretic al interpretării și devine una de eficacitate a instituției. Configurația în care nedemnitatea ar trebui să opereze cel mai firesc, omorul comandat de un moștenitor pentru a-și deschide ori a-și grăbi vocația succesorală, este exact aceea în care formularea legală o face cel mai nesigură. Interpretarea doctrinară, deși corectă din perspectiva finalității instituției, nu poate suplini o formulare legală neechivocă atunci când este vorba despre o sancțiune civilă ce privează succesibilul de un drept patrimonial dobândit prin efectul legii. Exigența previzibilității legii, componentă a principiului legalității și criteriu constant la aprecierea ingerințelor în drepturile patrimoniale, impune ca sfera unei asemenea privări să rezulte din text, iar nu dintr-o operațiune interpretativă pe care textul nu o anunță.

Se cuvine, în fine, o precizare privind favorizatorul. Spre deosebire de instigator și complice, care contribuie la săvârșirea faptei înainte ori în timpul comiterii ei, favorizatorul intervine ulterior consumării omorului, prin ajutorul dat autorului pentru a se sustrage urmăririi. Includerea favorizatorului în sfera nedemnității, admisă de doctrină, ridică o dificultate suplimentară: contribuția sa nefiind cauzală în raport cu decesul, asimilarea ei conduitei celui care „a omorât" este și mai îndepărtată de litera textului. Chiar dacă, din perspectiva faptei morale reprobabile, favorizarea propriului interes succesoral prin protejarea ucigașului justifică sancțiunea, întinderea temeiului până la această ipoteză accentuează necesitatea unei intervenții legislative clarificatoare, întrucât o asemenea extindere nu poate fi realizată, în mod legitim, decât de legiuitor.

În concluzie, formularea art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM, construită în jurul verbului „a omorî", nu acoperă neechivoc formele de participație penală, iar această lacună se manifestă tocmai în ipoteza cea mai frecventă și mai gravă – omorul comandat de un succesibil. Soluția nu poate consta într-o interpretare extensivă, incompatibilă cu caracterul de strictă interpretare al normei, ci în intervenția legiuitorului, propusă la § 5. Constatarea confirmă, totodată, ipoteza de cercetare formulată în introducere: configurația criminalistică tipică a omorului determinat de interesul succesoral nu este acoperită neechivoc de formularea legală în vigoare.

3.4. Constatarea judiciară a faptei de omor

Potrivit art. 2170 alin. (1) CC RM, circumstanța care constituie temei de decădere din dreptul de moștenire trebuie constatată de instanța de judecată. Constatarea nedemnității succesorale este, așadar, de competența exclusivă a instanței judecătorești, care va verifica dacă fapta se încadrează sau nu în cazurile prevăzute la art. 2169 CC RM și, în caz afirmativ, va pronunța o hotărâre prin care constată nedemnitatea, iar în caz contrar va respinge acțiunea ca nefondată[23]. Acțiunea privind decăderea din dreptul de moștenire poate fi intentată de orice persoană în avantajul căreia poate servi înlăturarea moștenitorului

[23] Cazac O. Op. cit., p. 86.

nedemn, chiar dacă avantajul va surveni numai după înlăturarea altei persoane. Textul moldovenesc nu condiționează însă această constatare de existența unei condamnări penale prealabile, ceea ce ridică problema modului în care instanța civilă stabilește însăși săvârșirea faptei de omor. Se impune, sub acest aspect, a distinge două situații procesuale fundamental diferite, cărora le corespund regimuri probatorii distincte.

Prima este aceea în care fapta de omor a fost constatată printr-o sentință penală definitivă de condamnare. În acest caz, faptele stabilite prin sentința penală se impun instanței civile în condițiile art. 123 alin. (2) CPC RM, în privința existenței acțiunilor și a identității persoanei care le-a săvârșit[24]. Autoritatea de lucru judecat a hotărârii penale acoperă, prin urmare, existența faptei materiale și identitatea autorului ei, dar nu se extinde asupra calificării civile a acesteia. Sarcina instanței civile se reduce, în această ipoteză, la verificarea întrunirii condițiilor proprii normei civile, în special a intenției, a calității de succesibil al făptuitorului la moștenirea victimei și a inexistenței vreunei cauze de înlăturare a nedemnității. Doctrina subliniază, în acest sens, că atunci când nedemnitatea implică o condamnare penală se aplică regulile atragerii la răspundere penală, iar latura subiectivă a infracțiunii urmează a fi întotdeauna intenția, infracțiunile săvârșite din imprudență neputând servi drept temei pentru invocarea nedemnității succesorale.

Chiar și în această ipoteză, aparent simplă, subzistă o dificultate legată de formele de participație analizate la § 4.3. Atunci când succesibilul a fost condamnat în calitate de organizator ori instigator al omorului, iar nu de autor material, instanța civilă se confruntă cu întrebarea dacă fapta astfel constatată corespunde noțiunii de „a omorî" din art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM. Autoritatea de lucru judecat a sentinței penale privește participația în sensul dreptului penal, în timp ce încadrarea în temeiul civil rămâne o operațiune pe care instanța civilă o efectuează după criterii proprii, ceea ce readuce, pe terenul constatării, ambiguitatea de fond semnalată anterior.

A doua situație, considerabil mai dificilă, este aceea în care condamnarea penală este împiedicată. Decesul făptuitorului constituie o circumstanță care exclude urmărirea penală ori conduce la încetarea acesteia[25]; efecte similare produc amnistia și prescripția răspunderii penale. Ipoteza nu prezintă un caracter teoretic. În cazurile de omor urmat de sinuciderea făptuitorului, frecvente în contextul violenței în familie, autorul supraviețuiește victimei un interval de timp suficient pentru a dobândi capacitate succesorală în sensul art. 2167 alin. (3) CC RM, astfel încât patrimoniul victimei ar urma să treacă, prin intermediul său, la propriii săi moștenitori. În lipsa unei constatări a nedemnității, fapta ar produce, pe cale indirectă, exact efectul patrimonial pe care instituția urmărește să îl împiedice: folosul succesoral, deviat prin decesul făptuitorului, ar ajunge la descendenții acestuia.

Formularea factuală a art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM oferă, în asemenea situații, o soluție pe care dreptul românesc a putut-o consacra numai prin norme speciale exprese: întrucât textul moldovenesc descrie fapta, iar nu pretinde o condamnare, instanța civilă poate constata ea însăși omorul chiar atunci când tragerea la răspundere penală este împiedicată. Sub acest aspect, opțiunea legiuitorului moldovean se dovedește mai suplă decât cea românească, care a fost nevoită să prevadă, atât pentru nedemnitatea de drept, cât și pentru cea judiciară, că în ipotezele în care condamnarea nu este posibilă din cauza decesului autorului, a amnistierii ori a prescripției răspunderii penale, nedemnitatea operează dacă faptele au fost constatate printr-o hotărâre judecătorească civilă definitivă.

[24] Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225-XV din 30 mai 2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 130-134.

[25] Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.

Supleţea are însă un preţ probatoriu considerabil, care constituie reversul avantajului. Instanţa civilă va fi chemată să aprecieze, potrivit regulilor procedurii civile, un material probator acumulat în cadrul unei urmăriri penale încetate: procesul-verbal de cercetare la faţa locului, raportul de expertiză medico-legală a cadavrului, rapoartele de expertiză balistică, genotiposcopică ori toxicologică, procesele-verbale de audiere şi celelalte înscrisuri întocmite în cursul urmăririi penale. Aceste mijloace de probă nu au fost validate printr-o hotărâre penală de condamnare, iar valoarea lor probantă în procesul civil rămâne o chestiune insuficient clarificată în doctrină şi în practica judiciară. Instanţa civilă va trebui să le aprecieze fără a beneficia de contradictorialitatea specifică fazei de judecată penale şi, adesea, fără participarea făptuitorului, decedat între timp.

Dificultatea este cu atât mai reală cu cât calitatea acestui material depinde integral de modul în care au fost efectuate acţiunile de urmărire penală în faza iniţială a cercetării. Procesele-verbale de cercetare la faţa locului sunt dovezi importante în procesul penal, întrucât înregistrează rezultatele cercetării efectuate la locul faptei, şi trebuie întocmite cu respectarea tuturor cerinţelor legale şi procesuale[26]. Or, în ipoteza omorului urmat de sinuciderea făptuitorului, cercetarea la faţa locului se efectuează, de regulă, sub premisa unei sinucideri ori a unui deces din cauze naturale, iar nu a unui omor, ceea ce poate conduce la o fixare incompletă a urmelor şi, ulterior, la imposibilitatea reconstituirii faptei în faţa instanţei civile. Eroarea de calificare din faza iniţială a urmăririi penale se transformă astfel, la ani distanţă, într-un obstacol în calea aplicării unei sancţiuni de drept civil.

Rezultă că opţiunea legiuitorului moldovean de a descrie fapta, iar nu de a trimite la o condamnare, prezintă o dublă natură. Pe de o parte, ea conferă instanţei civile o competenţă utilă, permiţând aplicarea sancţiunii şi acolo unde răspunderea penală este exclusă. Pe de altă parte, ea deplasează integral asupra procesului civil sarcina aprecierii unui material probator de natură criminalistică, a cărui calitate a fost determinată într-un moment în care caracterul infracţional al decesului nu era încă bănuit. Constatarea judiciară a temeiului de nedemnitate se dovedeşte, astfel, dependentă nu numai de reglementarea civilă, ci şi de rigoarea investigării criminalistice a faptei, aspect dezvoltat în paragrafele următoare.

3.5. Caracteristica criminalistică a omorului săvârşit din interes succesoral

Caracteristica criminalistică a infracţiunii constituie categoria ştiinţifică prin care sunt descrise, cu un anumit grad de generalitate, trăsăturile şi proprietăţile tipice ale evenimentului, ale condiţiilor şi modului de comitere a faptelor dintr-un anumit grup, procesul de formare şi localizare a urmelor, calităţile tipologice ale personalităţii făptuitorilor şi victimelor, precum şi legăturile dintre aceste elemente. Ea se distinge de modelul criminalistic, care reprezintă rezultatul analizei şi generalizării ştiinţifice a datelor privind săvârşirea şi cercetarea unei categorii de infracţiuni, caracteristica deplină a unei fapte concrete putând fi stabilită numai la finele cercetării cauzei[27]. Structura acestei categorii cuprinde, de regulă, modul de comitere a infracţiunii, obiectul atentatelor infracţionale, mecanismul de formare a urmelor, condiţiile în care a fost comisă fapta, persoana infractorului, obiectul probatoriului şi informaţiile despre victimă[28]. Valorificarea acestor elemente permite conturarea unui model al omorului determinat de interesul succesoral,

[26] Jitariuc V., Aştefănesei Gh. Aspecte şi particularităţi specifice ale cercetării la faţa locului în cazul descoperirii unui cadavru prezentând leziuni prin aplicarea armelor de foc. În: Acta Universitatis Cahulensis, vol. XII, partea 1, 2025, p. 137.

[27] Gheorghiţă M. Tratat de metodică criminalistică. Chişinău: CEP USM, 2015, p. 47-48.

[28] Jitariuc V., Aştefănesei Gh. Caracteristica criminalistică a infracţiunilor de omor, comise cu aplicarea armelor de foc, op. cit., p. 83.

model care explică dificultățile de aplicare a temeiului civil analizat.

Modul de comitere. Fapta se caracterizează printr-o tendință accentuată de disimulare. Făptuitorul urmărește ca decesul să fie perceput drept unul natural, accidental ori ca sinucidere, recurgând frecvent la mijloace care nu lasă urme aparente – administrarea de substanțe toxice, asfixierea mecanică, neglijarea deliberată a persoanei aflate în îngrijire. Această trăsătură deosebește categoria analizată de omorurile comise cu aplicarea armelor de foc ori a instrumentelor contondente, în care caracterul violent al decesului este evident de la prima constatare. Consecința directă este un grad ridicat de latență, comparabil cu cel constatat în materia infracțiunilor legate de prelevarea ilegală de organe și țesuturi umane[29].

Persoana făptuitorului. Acesta este, prin ipoteză, membru al familiei victimei ori moștenitor legal prezumtiv[30], dispunând de acces legitim și necontrolat la victimă și locuința acesteia. Împrejurarea explică o particularitate probatorie esențială: absența urmelor de pătrundere prin efracție și dificultatea delimitării urmelor infracțiunii de cele rezultate din activitatea cotidiană firească a făptuitorului în acel spațiu. Prezența amprentelor sale, a materialului biologic ori a obiectelor care îi aparțin la locul faptei nu are, în această categorie de cauze, valoarea incriminatoare pe care o are în cauzele obișnuite. În ipoteza omorurilor comise cu aplicarea armelor de foc pe fondul unor conflicte în sânul familiei, se constată că făptuitorii dispun frecvent de acces legal la armă, fiind titulari ai dreptului de a deține arme de vânătoare ori arme traumatizante[31].

Datele despre victimă. Victima este, de regulă, o persoană vârstnică ori aflată în stare de dependență, deținătoare a unui patrimoniu de natură să sensibilizeze atenția unor persoane din anturajul său. Doctrina criminalistică remarcă, în acest sens, că victime ale infracțiunilor de omor devin uneori persoanele care dețin în proprietate valori sau bunuri materiale – valută, conturi bancare, obiecte prețioase, bunuri imobile, iar datele privind persoana victimei, modul ei de viață și sferele sociale în care își desfășoară activitatea permit organului de urmărire penală să modeleze ipotetic persoana celor implicați în actul infracțional, precum și motivul faptei[32]. În categoria analizată, această modelare conduce firesc spre cercul succesibililor.

Motivul. Mobilul patrimonial este elementul definitoriu al categoriei. El prezintă însă o particularitate: spre deosebire de omorul săvârșit din interes material imediat, în care făptuitorul urmărește însușirea unor bunuri determinate, în ipoteza analizată beneficiul patrimonial nu este obținut prin fapta însăși, ci prin efectul legii civile, respectiv prin devoluțiunea succesorală care se declanșează la momentul decesului. Această mediere explică distanța temporală dintre faptă și obținerea folosului, precum și frecvența cu care făptuitorul recurge la persoane interpuse pentru executarea materială a faptei.

Circumstanțele de loc și de timp. Locul comiterii coincide, de regulă, cu domiciliul victimei ori cu instituția în care aceasta este îngrijită, iar momentul este adesea ales în funcție de evoluția stării de sănătate a victimei, astfel încât decesul să apară drept firesc. În ipotezele în care fapta este executată de o persoană interpusă, locul în care se află

[29] Jitariuc V., Costețcaia I. Utilizarea cunoștințelor specializate în investigarea omorurilor, legate de prelevarea organelor și/sau țesuturilor umane pentru transplant. În: ACROSS Journal of Interdisciplinary Cross-Border Studies, vol. 9, nr. 5, 2025, p. 174.

[30] A se vedea: Voicu A.-V., Chironachi V. Instituția soțului supraviețuitor în actuala reglementare a legislației civile a Republicii Moldova. În: Acta Universitatis Cahulensis, vol. XII, partea I, Cahul, 2025, p. 178-187; Chironachi V. The Institution of the Surviving Spouse in the New Regulation of the Civil Legislation of the Republic of Moldova. În: Development Through Research and Innovation, ediția a 6-a, Chișinău, 2025, p. 490-495.

[31] Jitariuc V., Aștefănesei Gh. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de omor, comise cu aplicarea armelor de foc, op. cit., p. 84, 91.

[32] Doraș S. Op. cit., p. 540.

făptuitorul-succesibil nu coincide cu locul faptei, acesta asigurându-și, de regulă, o justificare a prezenței în altă parte.

Mecanismul de formare a urmelor. Categoria analizată prezintă, sub acest aspect, o particularitate care o distinge de celelalte modalități de omor. În cauzele obișnuite, urmele infracțiunii se detașează net de ambianța locului faptei, iar prezența făptuitorului în acel spațiu constituie ea însăși un element incriminator. În ipoteza omorului săvârșit din interes succesoral, dimpotrivă, făptuitorul frecventează în mod firesc locul faptei, atinge obiectele din locuință și intră în contact fizic cu victima în exercitarea îngrijirii pe care i-o acordă, astfel încât urmele activității sale infracționale se suprapun peste cele ale activității sale legitime. Valoarea probantă a urmelor papilare, a materialului biologic ori a microparticulelor scade, prin urmare, considerabil, iar accentul se deplasează de la urmele de prezență spre urmele de acțiune, modificările constatate pe corpul victimei, urmele de luptă, semnele administrării unor substanțe, dezordinea aparentă creată pentru a simula o altă versiune.

Obiectul atentatului infracțional. Deși valoarea socială lezată nemijlocit este viața persoanei, particularitatea categoriei analizate constă în aceea că atentatul vizează, mediat, și patrimoniul victimei, nu prin însușirea lui directă, ci prin declanșarea artificială a mecanismului devoluțiunii succesorale. Această dualitate explică de ce fapta se plasează, sub aspect criminalistic, la confluența dintre omorurile din interes material și cele săvârșite în mediul familial, împrumutând trăsături de la ambele categorii: premeditarea și disimularea caracteristice primei, respectiv accesul facil la victimă și absența urmelor de efracție proprii celei de-a doua.

Obiectul probatoriului. Stabilirea faptei depinde decisiv de expertiza medico-legală a cadavrului, prin care se determină cauza morții, caracterul, mecanismul și vechimea leziunilor corporale, precum și legătura cauzală directă dintre leziuni și cauza nemijlocită a decesului[33]. În funcție de modul de comitere prezumat, se impun expertiza toxicologică, expertiza genotiposcopică ori cea balistică. În ipoteza în care caracterul violent al decesului este descoperit ulterior înhumării, devine necesară exhumarea cadavrului, acțiune de urmărire penală care se efectuează atunci când corpul a fost înhumat fără a fi supus examinării medico-legale ori când examinarea inițială a fost incompletă, vechimea înhumării neconstituind un impediment[34].

Corelațiile dintre elemente. Definiția caracteristicii criminalistice include, alături de elementele componente, legăturile care se stabilesc între ele. În categoria analizată, aceste corelații sunt deosebit de strânse și se determină reciproc. Astfel, calitatea de membru al familiei a făptuitorului condiționează modul de comitere: accesul permanent la victimă face inutilă recurgerea la violență deschisă și favorizează mijloacele lente, disimulabile. La rândul său, modul de comitere determină mecanismul de formare a urmelor, orientând cercetarea spre analize toxicologice, iar nu spre urme de violență. Vulnerabilitatea victimei explică atât plauzibilitatea versiunii morții naturale, cât și întârzierea cu care fapta este descoperită, iar caracterul mediat al folosului urmărit explică distanța temporală dintre faptă și beneficiul patrimonial. Rezultă un ansamblu coerent, în care fiecare element îl susține pe celălalt și în care latența nu este o consecință accidentală, ci un efect structural al configurației infracționale.

Modelul astfel conturat prezintă o utilitate care depășește descrierea. El poate servi organului de urmărire penală drept instrument de orientare a versiunilor în cauzele în care decesul unei persoane vârstnice ori dependente survine în împrejurări aparent na-

[33] Jitariuc V., Costețcaia I. Op. cit., p. 181.
[34] Jitariuc V., Costețcaia I. Op. cit., p. 178-179.

turale, dar în care există un cerc identificabil de persoane cu vocație succesorală concretă. Verificarea sistematică a elementelor modelului – starea patrimonială a defunctului, componența cercului succesoral, existența unor dispoziții testamentare recente, natura relațiilor dintre victimă și succesibili, împrejurările îngrijirii acordate, permite formularea unei versiuni criminalistice pe care simpla constatare medicală a decesului nu o sugerează. Or, tocmai absența unei asemenea orientări inițiale explică, în bună măsură, latența categoriei.

Concluzia care se desprinde din acest model depășește cadrul strict al analizei penale. Eficacitatea unei instituții de drept civil se dovedește a fi condiționată de performanța unei activități aparținând dreptului penal și criminalisticii. Nedemnitatea succesorală întemeiată pe omor nu poate opera decât în măsura în care fapta a fost descoperită, corect calificată și probată; or, latența ridicată a acestei categorii de infracțiuni, determinată de disimularea decesului și de calitatea de membru al familiei a făptuitorului, face ca temeiul să rămână, într-un număr semnificativ de cazuri, neactivat. Sancțiunea civilă nu intervine, în asemenea situații, nu pentru că nu ar fi întrunite condițiile ei de fond, ci pentru că fapta nu a fost niciodată constatată.

3.6. Acțiunile de urmărire penală determinante pentru constatarea temeiului

Întrucât constatarea judiciară a faptei de omor se sprijină, în ultimă instanță, pe rezultatele acțiunilor de urmărire penală, se impune identificarea acelora dintre ele a căror calitate determină în mod direct posibilitatea de a activa temeiul civil de nedemnitate. Nu este vorba de a expune metodica investigării omorului în ansamblul ei, obiect al unei literaturi criminalistice ample, ci de a evidenția verigile probatorii de care depinde, în cauzele analizate, trecerea de la constatarea penală a faptei la sancțiunea de drept civil.

Cercetarea la fața locului. Această acțiune ocupă primul loc. Ea reprezintă condiția de bază pentru soluționarea cu succes a cauzelor penale, întrucât rezultatele obținute cu acest prilej constituie punctul de plecare și determină direcțiile cercetărilor ulterioare, organul de urmărire penală având posibilitatea de a percepe nemijlocit împrejurările în care a acționat făptuitorul[35]. În categoria analizată, sarcina esențială a acestei acțiuni constă în delimitarea versiunilor privind omorul, sinuciderea și accidentul, delimitare de care depinde, în mod direct, activarea ori neactivarea temeiului de nedemnitate. Investigarea incidentelor de această natură este întotdeauna asociată cu elaborarea mai multor versiuni ale evenimentului produs, printre care se numără omorul comis la locul faptei, omorul comis în alt loc urmat de mutarea cadavrului, vătămările corporale grave care au condus la deces, sinuciderea, accidentul survenit prin manipularea neglijentă și fapta comisă în legitimă apărare[36].

Fiecare dintre aceste versiuni produce consecințe succesorale distincte, iar alegerea greșită a versiunii inițiale se răsfrânge asupra întregii cercetări. Dacă decesul este calificat, din capul locului, drept sinucidere ori accident, cercetarea la fața locului va fi orientată spre confirmarea acestei ipoteze, iar urmele care ar fi susținut versiunea omorului riscă să nu fie fixate ori ridicate. Or, spre deosebire de procesul penal, în care o eroare de acest fel poate fi, uneori, remediată prin reluarea urmăririi, în plan succesoral consecința este definitivă: temeiul de nedemnitate nu va putea fi niciodată probat, întrucât materia-

[35] Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a. Tactica criminalistică. București: Editura Pro Universitaria, 2025, p. 95.

[36] Jitariuc V., Aștefănesei Gh. Aspecte și particularități specifice ale cercetării la fața locului în cazul descoperirii unui cadavru prezentând leziuni prin aplicarea armelor de foc. În: Acta Universitatis Cahulensis, vol. XII, partea 1, 2025, p. 135.

lul care ar fi permis-o nu a fost conservat. Această împrejurare conferă cercetării la fața locului, în cauzele analizate, o funcție care depășește cadrul penal, ea condiționând însăși posibilitatea aplicării ulterioare a unei sancțiuni civile.

Examinarea cadavrului. Cea de-a doua acțiune determinantă este examinarea cadavrului la locul descoperirii. Ea trebuie efectuată fără întârziere, urmele identificate pe corpul victimei putând orienta investigatorii spre identificarea instrumentului folosit și, implicit, spre persoana care îl deținea, eficiența acestei examinări condiționând obținerea unor date obiective privind identitatea victimei și a făptuitorului, precum și locul, timpul și modul de comitere a faptei[37]. Participarea medicului legist este obligatorie: acesta stabilește faptul decesului, identifică semnele care permit determinarea momentului producerii lui și oferă concluzii preliminare privind caracterul, mecanismul și vechimea leziunilor descoperite. În ipoteza omorului disimulat, tocmai aceste constatări preliminare pot infirma versiunea inițială a morții naturale ori a sinuciderii, redeschizând direcția omorului, cu condiția ca ele să fie corect efectuate și consemnate.

Dispunerea și efectuarea expertizei medico-legale. Aceasta este acțiunea a cărei relevanță succesorală este cea mai directă, întrucât concluziile ei constituie proba centrală a faptei de omor. Sarcinile expertizei medico-legale a cadavrelor constau în estimarea cauzei morții și a vechimii acesteia, în depistarea și constatarea caracterului leziunilor corporale, precum și în determinarea particularităților obiectului traumatizant și a mecanismului de acțiune a acestuia[38]. Or, tocmai concluziile privind cauza morții și legătura cauzală directă dintre leziuni și cauza nemijlocită a decesului constituie elementele pe care instanța civilă le va valorifica pentru a stabili dacă succesibilul „l-a omorât" pe cel care a lăsat moștenirea. Fără o expertiză medico-legală concludentă, constatarea judiciară a temeiului de nedemnitate este, practic, imposibilă.

Relevanța acestei expertize se accentuează în ipoteza descoperirii tardive a caracterului violent al decesului, situație în care devine necesară exhumarea cadavrului. Aceasta se efectuează atunci când corpul a fost înhumat fără a fi supus examinării medico-legale ori când examinarea inițială a fost incompletă sau au apărut circumstanțe noi care impun verificarea, vechimea înhumării neconstituind un impediment, iar modificările cadaverice avansate neputând constitui temei pentru refuzul efectuării expertizei[39]. În cauzele analizate, exhumarea este adesea singura cale prin care un deces inițial calificat drept natural poate fi reconstituit ca omor, cu consecința activării temeiului de nedemnitate, sub rezerva, examinată la § 4.8, ca termenul acțiunii civile să nu se fi împlinit între timp.

Expertiza genotiposcopică. Aceasta prezintă, la rândul ei, o relevanță aparte în categoria analizată. Mijloacele de probă și obiectele purtătoare de material genetic facilitează eforturile organelor de urmărire penală de a lega suspectul de locul faptei, dar și de a-l exclude din calitatea procesuală dobândită, prin efectuarea profilului genetic[40]. Funcția de excludere prezintă, în cauzele succesorale, o importanță egală cu cea de identificare. Întrucât acțiunea în constatarea nedemnității poate fi introdusă de orice comoștenitor interesat, ea poate fi îndreptată, uneori, împotriva unui succesibil nevinovat, pe temeiul unor simple bănuieli izvorâte din rivalitatea succesorală. În asemenea situații, profilul ge-

[37] Doraș S. Op. cit., p. 547-548.
[38] Jitariuc V., Costețcaia I. Utilizarea cunoștințelor specializate în investigarea omorurilor, legate de prelevarea organelor și/sau țesuturilor umane pentru transplant. În: ACROSS Journal of Interdisciplinary Cross-Border Studies, vol. 9, nr. 5, 2025, p. 180.
[39] Jitariuc V., Costețcaia I. Particularitățile efectuării unor acțiuni de urmărire penală la investigarea omorurilor legate de prelevarea de organe și/sau țesuturi umane pentru transplant. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu" din Cahul: Științe Sociale, vol. XX, nr. 1, 2026, p. 155-156.
[40] Jitariuc V., Costețcaia I. Particularitățile efectuării unor acțiuni de urmărire penală..., op. cit., p. 152.

netic care exclude prezența succesibilului la locul faptei ori pe corpul victimei constituie mijlocul de apărare cel mai sigur, permițând respingerea unei acțiuni introduse cu reacredință ori din eroare.

Audierea prezintă un specific determinat de cercul restrâns și interesat al persoanelor care cunosc împrejurările faptei. Audierea constituie deopotrivă un act de natură procedurală și un procedeu de tactică criminalistică prin care organul de urmărire penală obține cea mai bogată sursă de informații atât despre fapta comisă, cât și despre personalitatea celui care a săvârșit-o[41]. În categoria analizată, martorii aparțin frecvent aceluiași cerc familial ca și făptuitorul și au un interes patrimonial propriu în devoluțiunea succesorală, fie de a-l înlătura pe succesibilul bănuit spre a-și spori propria cotă, fie, dimpotrivă, de a-l proteja, atunci când se află în raporturi de solidaritate cu acesta. Această dublă motivație impune organului de urmărire penală, iar ulterior instanței, o prudență sporită la aprecierea declarațiilor, care nu pot fi luate ca atare, ci trebuie coroborate cu materialul obiectiv rezultat din celelalte acțiuni.

Sinteza acestor acțiuni relevă o particularitate a cauzelor analizate: fiecare verigă probatorie de care depinde constatarea civilă a nedemnității se formează în faza penală și, adesea, într-un moment în care caracterul infracțional al decesului nu este încă bănuit. De aceea, eficacitatea temeiului de nedemnitate bazat pe omor nu este numai o chestiune de redactare a normei civile, ci și una de rigoare a activității de urmărire penală și de pregătire profesională a organelor competente, concluzie care confirmă caracterul interdisciplinar al problemei abordate în prezentul studiu.

3.7. Elemente de drept comparat

Legislația românească reglementează cazurile în care operează nedemnitatea succesorală la art. 958 CC RO, sub denumirea de nedemnitate de drept, și la art. 959 CC RO, sub cea de nedemnitate judiciară. În cazurile prevăzute la art. 958 CC RO, efectele nedemnității operează de drept, aceasta putând fi constatată oricând, la cererea oricărei persoane interesate ori chiar din oficiu de către instanța de judecată sau de notarul în gestiunea căruia se află procedura succesorală, în baza hotărârii judecătorești definitive din care rezultă nedemnitatea. În cazul nedemnității judiciare, aceasta nu poate fi reținută din oficiu, ci urmează a fi constatată numai prin hotărâre judecătorească, acțiunea trebuind introdusă, sub sancțiunea decăderii, în termen de un an de la data deschiderii moștenirii[42].

Nedemnitatea de drept operează, potrivit art. 958 CC RO, în privința persoanei condamnate penal pentru săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe cel care lasă moștenirea, precum și a persoanei condamnate penal pentru săvârșirea, înainte de deschiderea moștenirii, a unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe un alt succesibil care, dacă moștenirea ar fi fost deschisă la data săvârșirii faptei, ar fi înlăturat sau ar fi restrâns vocația la moștenire a făptuitorului. În ipoteza în care condamnarea nu este posibilă din cauza decesului autorului faptei, a amnistierii ori a prescripției răspunderii penale, nedemnitatea operează dacă faptele au fost constatate printr-o hotărâre judecătorească civilă definitivă.

Nedemnitatea judiciară, reglementată la art. 959 CC RO, poate fi reținută, între altele, împotriva persoanei condamnate penal pentru săvârșirea, cu intenție, împotriva celui care lasă moștenirea, a unor fapte grave de violență, fizică sau morală, ori, după caz, a unor fapte care au avut ca urmare moartea victimei. Această formulare prezintă un interes deosebit prin comparație cu dreptul moldovenesc: definind temeiul prin natura

[41] Jitariuc V., Rusu V. Op. cit., p. 117.
[42] Marcuson V. Drept civil. Succesiuni. București: Editura Universul Juridic, 2020, p. 31-32.

violenței și prin rezultatul letal, iar nu printr-un verb de acțiune, ea acoperă și ipotezele în care decesul survine fără ca făptuitorul să fi executat el însuși acțiunea de suprimare a vieții. Rezultă că dreptul românesc dispune, alături de temeiul letal propriu-zis, de un temei subsidiar apt să acopere situațiile care, în dreptul moldovenesc, rămân în afara sferei art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM.

Comparația relevă trei diferențe cu consecințe practice. Prima privește cerința condamnării: dreptul românesc o impune ca regulă, prevăzând excepții exprese, în timp ce dreptul RM nu o pretinde, ceea ce conferă instanței civile o marjă de apreciere mai largă, dar și o sarcină probatorie sporită. A doua privește sfera victimei: art. 958 lit. b) CC RO sancționează și fapta îndreptată împotriva unui alt succesibil a cărui înlăturare ar profita autorului, ipoteză neacoperită de dreptul RM, deși mobilul patrimonial este, în acest caz, cel mai evident. A treia privește formele de participație, dreptul românesc acoperindu-le neechivoc prin formula utilizată.

O deosebire se constată și în privința mecanismului de înlăturare a nedemnității. Art. 2173 CC RM prevede că moștenitorul nu este nedemn dacă cel care a lăsat moștenirea, cunoscând cauza de nedemnitate, a întocmit un testament ori nu a modificat testamentul existent, deși a avut posibilitatea să o facă, admițând astfel și forma tacită a iertării. Art. 961 CC RO cere, dimpotrivă, o înlăturare expresă, cuprinsă într-un testament ori într-un act autentic notarial, precizând că, în lipsa unei declarații exprese, legatul lăsat nedemnului după săvârșirea faptei nu valorează înlăturare a nedemnității. Sub acest aspect, soluția RM este mai favorabilă succesibilului. Se cuvine însă de observat că, în ipoteza omorului consumat, mecanismul înlăturării rămâne, prin ipoteză, inaplicabil în ambele sisteme: defunctul nu poate ierta o faptă al cărei rezultat este propriul deces. El își păstrează utilitatea practică numai în ipoteza tentativei, în care victima supraviețuiește și poate, prin conduita sa testamentară ulterioară, să înlăture efectele faptei.

O diferență suplimentară, cu efecte însemnate în ipoteza analizată, privește reprezentarea succesorală. Art. 967 alin. (1) CC RO prevede expres că poate fi reprezentată persoana lipsită de capacitatea de a moșteni, precum și nedemnul, chiar aflat în viață la data deschiderii moștenirii, astfel încât nedemnitatea nu afectează utilitatea locului reprezentatului[43]. Legiuitorul RM nu reglementează în niciun mod efectele nedemnității în raport cu descendenții nedemnului, art. 2178 alin. (3) CC RM limitându-se la a prevedea că locul descendentului decedat la momentul deschiderii moștenirii îl ocupă descendenții acestuia, fapt ce conduce la interpretări divergente în cazuri concrete.

Sinteza acestei comparații conduce la o concluzie nuanțată. Dreptul RM prezintă un avantaj real sub aspectul mecanismului de constatare: renunțând la cerința condamnării penale, el permite aplicarea sancțiunii și acolo unde răspunderea penală este exclusă, fără a fi nevoie de norme derogatorii, și configurează larg sfera persoanelor îndreptățite să acționeze. Dreptul românesc este, în schimb, superior sub aspectul descrierii temeiului: definindu-l prin raportare la infracțiune și la rezultat, iar nu printr-un verb de acțiune, el acoperă neechivoc formele de participație, faptele îndreptate împotriva unui alt succesibil și ipotezele în care decesul survine fără executarea nemijlocită a acțiunii letale, oferind totodată soluții exprese pentru reprezentarea nedemnului și pentru curgerea termenului. Constatăm, prin urmare, că cele două reglementări sunt complementare în punctele lor tari, iar propunerile formulate la § 5 urmăresc tocmai preluarea avantajelor modelului românesc în privința descrierii temeiului, fără a renunța la supleţea mecanismului moldovenesc de constatare.

[43] Bratu D. D. Moștenirea și certificatul european de moștenitor. București: Editura Hamangiu, 2015, p. 20.

3.8. Efectele nedemnității întemeiate pe omor și regimul temporal al acțiunii

Odată constatată nedemnitatea, titlul de moștenitor al nedemnului este desființat, acesta fiind considerat că nu a avut niciodată chemare la moștenire[44], iar partea care i s-ar fi cuvenit ori întregul patrimoniu succesoral este atribuit de lege celor care moștenesc alături de el ori în lipsa lui, mai exact celor pe care nedemnul i-ar fi înlăturat, în tot sau în parte, de la moștenire[45]. Reforma operată prin Legea nr. 251/2025 a introdus însă, la art. 2170 alin. (4) CC RM, regula potrivit căreia consecințele decăderii survin din momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, formulare care se îndepărtează de concepția clasică a desființării retroactive a titlului. Concilierea celor două soluții, efectul constitutiv al hotărârii, pe de o parte, și întinderea retroactivă a obligației de restituire, pe de alta, pot fi realizate prin distincția dintre momentul de la care nedemnitatea devine opozabilă *erga omnes* și raporturile interne dintre nedemn și ceilalți moștenitori, în care restituirea operează de la data deschiderii moștenirii.

În raporturile dintre nedemn și ceilalți moștenitori, art. 2174 alin. (1) CC RM prevede că persoana declarată de instanță ca moștenitor nedemn ulterior acceptării moștenirii este obligată să restituie tot ceea ce a primit ca moștenire, inclusiv fructele (bunurile) obținute, cota sa succesorală împărțindu-se în mod egal între ceilalți moștenitori. Soluția este una severă: nedemnul este tratat mai aspru decât un posesor de rea-credință, întrucât va trebui să restituie fructele percepute chiar de la data deschiderii moștenirii, iar nu de la data punerii în întârziere[46]. El datorează, de asemenea, dobânzi la sumele succesorale încasate, din ziua încasării lor. În schimb, dacă a plătit datorii ale succesiunii, are dreptul la restituirea a ceea ce a achitat și va fi despăgubit, ca un posesor de rea-credință, pentru cheltuielile necesare ori utile făcute cu privire la bunurile moștenirii; totodată, drepturile reale sau personale pe care le avea împotriva defunctului, stinse prin efectul confuziunii operate de succesiune, renasc cu efect retroactiv de la data deschiderii moștenirii.

Severitatea acestui regim capătă o semnificație aparte în ipoteza analizată. În cazul omorului determinat de interesul succesoral, intervalul dintre deschiderea moștenirii și constatarea nedemnității poate fi considerabil, mai ales atunci când caracterul violent al decesului este descoperit târziu, uneori numai în urma exhumării cadavrului (§ 4.5), astfel încât obligația de restituire a fructelor și a dobânzilor, calculată de la data deschiderii moștenirii, poate atinge sume importante. Aceasta cu atât mai mult cu cât nedemnul, urmărind tocmai folosul patrimonial, va fi administrat și exploatat bunurile succesorale în tot acest interval.

În raporturile cu terții, întrucât nedemnitatea produce, în principiu, efecte retroactive, actele încheiate de nedemn cu privire la bunurile succesorale ar urma să fie desființate. De la acest principiu se abate însă, în primul rând, categoria actelor de administrare: acestea se mențin, întrucât atât interesul economic general, cât și interesul adevăratului moștenitor cer ca bunurile succesorale să fie administrate în continuare, iar nu lăsate în părăsire. În al doilea rând, în privința actelor de dispoziție, actul de înstrăinare încheiat de terțul de bună-credință, aflat într-o eroare invincibilă cu privire la calitatea de moștenitor a înstrăinătorului, se menține, în temeiul teoriei moștenitorului aparent, care ocrotește securitatea circuitului civil și încrederea legitimă a terților.

O problemă distinctă, insuficient reglementată în dreptul RM, o constituie situația

[44] A se vedea: Chironachi V. The Institution of the Inheritance Reserve in the Old and Current Regulations of the Civil Code of the Republic of Moldova. În: ACROSS, vol. 9, nr. 5, 2025, p. 163-172; Chironachi V. Instituția rezervei succesorale în reglementarea dreptului civil al Republicii Moldova în comparație cu alte state. În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ, ed. a 3-a, Cahul, 2017, p. 118-130.

[45] Deak Fr., Popescu R. Op. cit., p. 122.

[46] Deak Fr., Popescu R. Op. cit., p. 122.

descendenților nedemnului. Nedemnitatea, fiind o sancțiune civilă cu caracter personal, n-ar trebui, în principiu, să își întindă efectele asupra copiilor făptuitorului, potrivit adagiului conform căruia nimeni nu poate fi pedepsit pentru fapta altuia. Efectul ei asupra descendenților depinde însă de modul în care aceștia sunt chemați la moștenire. Atunci când ei vin în temeiul dreptului propriu, nedemnitatea părintelui nu îi împiedică să culeagă moștenirea de la care acesta este îndepărtat: astfel, dacă defunctul lasă un fiu declarat nedemn, copiii acestuia din urmă vor putea culege moștenirea în virtutea dreptului lor propriu, aparținând clasei descendenților, excluzând rudele din clasele subsecvente. Atunci însă când descendenții nu pot veni decât prin reprezentare, nedemnitatea reprezentatului determină caracterul neutil al locului acestuia, cu consecința că reprezentarea nu poate opera[47].

Or, interpretarea art. 2178 alin. (3) CC RM, potrivit căruia locul descendentului decedat la momentul deschiderii moștenirii îl ocupă descendenții acestuia, conduce la concluzia că descendenții copiilor defunctului pot veni la moștenire numai prin efectul reprezentării succesorale, textul necunoscând posibilitatea venirii lor în nume propriu. Coroborată cu lipsa oricărei norme privind reprezentarea nedemnului aflat în viață, această interpretare lipsește de vocație descendenții succesibilului nedemn ori de câte ori ei nu aparțin primei clase. Soluția dată de legiuitorul RM se îndepărtează astfel de cea românească: art. 967 alin. (1) CC RO prevede expres că poate fi reprezentată persoana lipsită de capacitatea de a moșteni, precum și nedemnul, chiar aflat în viață la data deschiderii moștenirii, astfel încât nedemnitatea nu afectează utilitatea locului reprezentatului[48].

Consecințele acestei lacune se manifestă cu maximă acuitate tocmai în ipoteza analizată. În cazul omorului săvârșit din interes succesoral, făptuitorul are, de regulă, descendenți proprii – copiii săi, care sunt totodată nepoții ori strănepoții victimei. Aplicarea literală a art. 2178 alin. (3) CC RM face ca acești descendenți nevinovați să fie îndepărtați de la moștenirea propriei rude, ca efect indirect al faptei părintelui lor, ceea ce contravine caracterului personal al sancțiunii și produce un rezultat inechitabil.

Sub aspectul regimului temporal al acțiunii, reforma din 2025 a soluționat o lacună anterioară, absența unui termen pentru acțiunea în constatarea nedemnității. Art. 2170 alin. (3) CC RM trimite în prezent la termenele prevăzute la art. 2211 CC RM: un an de la momentul în care persoana îndreptățită a aflat despre existența temeiului, dar cel mult trei ani de la data deschiderii moștenirii. Trimiterea prezintă un inconvenient de tehnică legislativă, întrucât art. 2211 CC RM a fost conceput pentru acțiunea în anularea dispoziției testamentare, terminologia sa fiind adaptată acelui obiect; aplicarea „în mod corespunzător" a acestor termene în materia nedemnității presupune, prin urmare, un efort de adaptare lăsat în sarcina interpretului.

Mai important, clarificarea generează un risc specific ipotezei analizate în prezentul studiu. În cauzele de omor, expertizele medico-legale, toxicologice și genetice, precum și parcurgerea căilor de atac fac ca sentința penală să rămână frecvent definitivă abia după împlinirea termenului obiectiv de trei ani calculat de la data deschiderii moștenirii. Riscul este cu atât mai accentuat în ipotezele de latență ridicată descrise la § 4.5, în care caracterul violent al decesului este descoperit la ani distanță, uneori numai în urma exhumării cadavrului. În asemenea situații, persoana îndreptățită s-ar putea vedea decăzută din dreptul de a solicita constatarea nedemnității înainte chiar ca fapta să fi fost stabilită

[47] A se vedea: Chironachi V. Reprezentarea succesorală ca instituție de drept civil în noua reglementare a Codului civil al Republicii Moldova. În: Dialogi juridici, Iași, 2023, p. 71-81; Chironachi V. Successor Representation as a Civil Law Institution in the New Regulations of the Civil Code. În: Development Through Research and Innovation, ediția a 5-a, Chișinău, 2024, p. 329-336.

[48] Bratu D. D. Moștenirea și certificatul european de moștenitor. București: Editura Hamangiu, 2015, p. 20.

printr-o hotărâre penală definitivă, ceea ce ar lipsi temeiul de orice eficacitate practică.

O dificultate suplimentară decurge din determinarea momentului de la care curge termenul subiectiv de un an. Sintagma referitoare la momentul în care persoana îndreptățită „a aflat despre existența temeiului" admite două lecturi – cunoașterea faptelor care constituie temeiul ori cunoașterea constatării lor judiciare. Cea din urmă lectură ar fi circulară, întrucât art. 2170 alin. (1) CC RM cere ca circumstanța să fie constatată de instanță, iar aceasta este, de regulă, chiar instanța sesizată cu acțiunea în decădere. Se impune, prin urmare, prima lectură, care are însă drept consecință că termenul subiectiv poate începe să curgă cu mult înainte ca faptele să poată fi dovedite. Dreptul românesc a prevenit această coliziune printr-un regim temporal diferențiat, care face să curgă termenul de un an de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, atunci când aceasta este pronunțată ulterior deschiderii moștenirii, fără a-l dubla cu un plafon obiectiv absolut[49]. Această soluție inspiră propunerea de completare a art. 2170 CC RM formulată la § 5.

4. CONCLUZII

1. Nedemnitatea succesorală întrunește deopotrivă trăsăturile decăderii din dreptul subiectiv de a moșteni și cele ale sancțiunii civile, cele două calificări fiind complementare: prima descrie mecanismul tehnic prin care se stinge o vocație dobândită prin efectul legii, iar cea de-a doua exprimă funcția reprimatoare a instituției. Din oricare dintre ele decurge consecința metodologică decisivă pentru temeiul analizat, enumerarea de la art. 2169 CC RM este de strictă interpretare, iar analogia este interzisă.

2. Analiza celor cinci temeiuri relevă un dezechilibru structural al reglementării: trei dintre ele protejează libertatea și integritatea dispoziției testamentare, un al patrulea sancționează o stare din materia dreptului familiei, iar viața celui care a lăsat moștenirea este apărată de un singur temei, formulat printr-un verb unic. Acestui dezechilibru i se adaugă o asimetrie probatorie: spre deosebire de faptele îndreptate împotriva testamentului, care lasă urme documentare, fapta îndreptată împotriva vieții reclamă un demers de natură criminalistică și medico-legală ce excedează instrumentarul obișnuit al procesului civil.

3. Temeiul prevăzut la art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM acoperă toate modalitățile intenționate de suprimare a vieții – omorul intenționat, omorul săvârșit în stare de afect și pruncuciderea, indiferent de încadrarea juridică concretă, întrucât textul descrie fapta în materialitatea ei, iar nu prin trimitere la o normă penală determinată. Rămân în afara sferei sale faptele săvârșite din imprudență ori praeterintenționat, precum și cele comise în prezența unor cauze care înlătură caracterul penal al faptei sau în stare de iresponsabilitate.

4. Se impune distincția între împrejurările care înlătură caracterul ilicit ori vinovăția – legitima apărare, extrema necesitate, iresponsabilitatea, care exclud nedemnitatea, și cele care împiedică numai tragerea la răspundere penală; decesul făptuitorului, amnistia, prescripția, neîmplinirea vârstei răspunderii penale, care nu o exclud, fapta păstrându-și caracterul ilicit și culpabil.

5. Deși doctrina autohtonă admite că moștenitorul este nedemn indiferent de forma participației, textul legal, construit în jurul verbului „a omorî", nu exprimă neechivoc această soluție. Confruntarea cu datele caracteristicii criminalistice conduce la un rezultat paradoxal: singura persoană împotriva căreia temeiul ar putea fi invocat cu folos, succesibilul-organizator ori instigator, este exact aceea care nu l-a omorât ea însăși pe defunct, în timp ce singura persoană care corespunde literei textului – autorul material,

[49] Marcuson V. Drept civil. Succesiuni. București: Editura Universul Juridic, 2020, p. 31-32.

recrutat din afara cercului familial, este aceea împotriva căreia sancțiunea este lipsită de obiect, neavând vocație succesorală.

6. Renunțarea legiuitorului RM la cerința condamnării penale conferă instanței civile competența de a constata ea însăși omorul, inclusiv atunci când răspunderea penală este exclusă, soluție preferabilă celei românești sub aspectul supleței mecanismului. Ea deplasează însă integral asupra procesului civil sarcina aprecierii unui material probator de natură criminalistică, format într-un moment în care caracterul infracțional al decesului nu era încă bănuit și a cărui valoare probantă, în lipsa unei hotărâri penale, rămâne insuficient clarificată.

7. Modelul criminalistic al omorului săvârșit din interes succesoral se caracterizează prin disimularea decesului, prin calitatea de membru al familiei a făptuitorului, cu consecința suprapunerii urmelor infracțiunii peste cele ale activității sale legitime și a diminuării valorii lor incriminatoare, prin vulnerabilitatea și calitatea patrimonială a victimei, precum și prin caracterul mediat al folosului urmărit, obținut nu prin faptă, ci prin efectul devoluțiunii succesorale. Corelațiile strânse dintre aceste elemente arată că latența ridicată a categoriei nu este accidentală, ci un efect structural al configurației infracționale.

8. Eficacitatea temeiului analizat este condiționată de calitatea investigării criminalistice a faptei. Calificarea eronată a decesului drept natural ori sinucidere în faza inițială a cercetării orientează greșit fixarea urmelor, iar consecința este, în plan succesoral, definitivă: temeiul nu va mai putea fi probat niciodată, întrucât materialul care ar fi permis-o nu a fost conservat. Sancțiunea civilă rămâne astfel inaplicabilă nu pentru neîntrunirea condițiilor ei de fond, ci pentru că fapta nu a fost niciodată constatată, constatare ce deplasează problema din planul reglementării în cel al politicii penale și al pregătirii profesionale a organelor de urmărire penală.

9. Comparația cu dreptul românesc relevă două sisteme complementare în punctele lor tari: dreptul RM este superior sub aspectul mecanismului de constatare, iar cel românesc sub aspectul descrierii temeiului, acoperind neechivoc formele de participație, fapta îndreptată împotriva unui alt succesibil, reprezentarea nedemnului și curgerea termenului acțiunii.

10. Regimul temporal instituit prin Legea nr. 251/2025, întemeiat pe o trimitere la o normă concepută pentru acțiunea în anularea dispoziției testamentare, generează un risc specific ipotezei analizate: termenul obiectiv de trei ani de la deschiderea moștenirii se poate împlini înainte de rămânerea definitivă a sentinței penale, cu atât mai mult în ipotezele de latență ridicată, în care caracterul violent al decesului este descoperit tardiv. Se semnalează, totodată, tensiunea dintre art. 2170 alin. (4) și art. 2174 alin. (1) CC RM sub aspectul retroactivității efectelor decăderii, chestiune care ar merita o cercetare distinctă.

11. În vederea înlăturării ambiguității privitoare la formele de participație, se propune completarea art. 2169 alin. (1) lit. a) CC RM, care ar urma să aibă următorul cuprins: „dacă i-a cauzat, cu intenție, moartea celui care a lăsat moștenirea sau a săvârșit o tentativă în acest sens, în calitate de autor, organizator, instigator ori complice".

12. Se propune completarea art. 2170 CC RM cu un alineat nou, având următorul conținut: „Dacă circumstanța prevăzută la art. 2169 a fost constatată printr-o hotărâre judecătorească definitivă pronunțată într-o cauză penală, termenul de un an curge de la data rămânerii definitive a acestei hotărâri, iar termenul prevăzut la art. 2211 alin. (3) nu se opune înaintării acțiunii".

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

Bratu D. D. Moștenirea și certificatul european de moștenitor. București: Editura Hamangiu, 2015. 264 p.
Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală", 2015. 1328 p.
Brînză S., Popov I. Omorul săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei: analiză de drept penal. În: Studia Universitatis Moldaviae. Științe sociale, nr. 3(133), 2020, p. 77-91.
Cazac O. Drept civil. Moștenirea. Chișinău: Editura Animus, 2022. 320 p.
Chibac Gh. ș.a. Drept civil. Contracte și succesiuni. Ediția a IV-a. Chișinău: CEP USM, 2019. 496 p.
Chironachi V. Analiza instituției succesiunii și a condițiilor necesare pentru a putea moșteni în Republica Moldova. În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. Seria „Științe sociale", nr. 2(6), 2017, p. 156-167.
Chironachi V. Clasele de moștenitori legali în noua reglementare a Codului civil. În: Tradiție și inovare în cercetarea științifică, ediția a 12-a, vol. II, Bălți, 2024, p. 95-103.
Chironachi V. Instituția rezervei succesorale în reglementarea dreptului civil al Republicii Moldova în comparație cu alte state. În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ, ediția a 3-a, Cahul, 2017, p. 118-130.
Chironachi V. Istoricul dezvoltării moștenirii legale în Republica Moldova. În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ, ediția a 9-a, Cahul, 2024, p. 55-59.
Chironachi V. Principles Governing Legal Inheritance in the Current Regulations of the Civil Code of the Republic of Moldova. În: Journal of Law and Public Administration, 2025, p. 27-36.
Chironachi V. Reprezentarea succesorală ca instituție de drept civil în noua reglementare a Codului civil al Republicii Moldova. În: Dialogi juridici, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2023, p. 71-81.
Chironachi V. Successor Representation as a Civil Law Institution in the New Regulations of the Civil Code. În: Development Through Research and Innovation, ediția a 5-a, Chișinău, 2024, p. 329-336.
Chironachi V. The Institution of the Inheritance Reserve in the Old and Current Regulations of the Civil Code of the Republic of Moldova. În: ACROSS. Journal of Interdisciplinary Cross-Border Studies, vol. 9, nr. 5, 2025, p. 163-172.
Chironachi V. The Institution of the Surviving Spouse in the New Regulation of the Civil Legislation of the Republic of Moldova. În: Development Through Research and Innovation, ediția a 6-a, Chișinău, 2025, p. 490-495.
Codul civil al României. Legea nr. 287/2009. Republicat în: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2011, nr. 505.
Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75.
Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225-XV din 30 mai 2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 130-134.
Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.

Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.
Deak Fr., Popescu R. Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală. București: Editura Universul Juridic, 2025. 448 p.
Doraș S. Criminalistica. Chișinău: Editura Cartea Juridică, 2011. 630 p.
Gheorghiță M. Tratat de criminalistică. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală", 2017. 671 p.
Gheorghiță M. Tratat de metodică criminalistică. Chișinău: CEP USM, 2015. 532 p.
Jitariuc V., Aștefănesei Gh. Aspecte și particularități specifice ale cercetării la fața locului în cazul descoperirii unui cadavru prezentând leziuni prin aplicarea armelor de foc. În: Acta Universitatis Cahulensis, vol. XII, partea 1, 2025, p. 130-138.
Jitariuc V., Aștefănesei Gh. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de omor, comise cu aplicarea armelor de foc. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu" din Cahul: Științe Sociale, vol. XIX, nr. 1, 2025, p. 80-93.
Jitariuc V., Costețcaia I. Particularitățile efectuării unor acțiuni de urmărire penală la investigarea omorurilor legate de prelevarea de organe și/sau țesuturi umane pentru transplant. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu" din Cahul: Științe Sociale, vol. XX, nr. 1, 2026, p. 142-160.
Jitariuc V., Costețcaia I. Utilizarea cunoștințelor specializate în investigarea omorurilor, legate de prelevarea organelor și/sau țesuturilor umane pentru transplant. În: ACROSS Journal of Interdisciplinary Cross-Border Studies, vol. 9, nr. 5, 2025, p. 173-183.
Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a. Tactica criminalistică. București: Editura Pro Universitaria, 2025. 1069 p.
Legea nr. 251 din 10 iulie 2025 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2025, nr. 417-419.
Marcuson V. Drept civil. Succesiuni. București: Editura Universul Juridic, 2020. 288 p.
Stoica V., Dragu L. Moștenirea legală. București: Editura Universul Juridic, 2022. 264 p.
Voicu A.-V., Chironachi V. Instituția soțului supraviețuitor în actuala reglementare a legislației civile a Republicii Moldova. În: Acta Universitatis Cahulensis, vol. XII, partea I, Cahul, 2025, p. 178-187.
Voicu A.-V., Chironachi V. Principiul venirii la moștenire în ordinea claselor în actuala reglementare a Codului civil al Republicii Moldova. În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ, ediția a 10-a, Cahul, 2024, p. 42-46.